Kriminaalihuollon tukisäätiön asiantuntijalausuntoa täydentävä selvitys

Viite Lakivaliokunnan lisäselvityspyyntö 5.11.2020

HE 165/2020 vp Hallituksen esitys eduskunnalle laeiksi vankeuslain ja tutkintavankeuslain tupakointia koskevien säännösten muuttamisesta

Lakivaliokunta pyysi lisäselvitystä Kriminaalihuollon tukisäätiöltä koskien riittämättömiä resursseja vankien kuntoutuksessa ja vapautumisen valmistelussa. Kriminaalihuollon tukisäätiö katsoo, että henkilöstön riittämättömyys on suurinta suljetuissa laitoksissa.

Huomattava osa vankeusvangeista ei ole mukana toiminnoissa (21 % vuonna 2019). Osalle sakkovangeista ei lyhyen tuomion aikana ehditä tehdä rangaistusajan suunnitelmaa eikä järjestää toimintoja. Monet pitkäaikaisvangit taas ovat suorittaneet tarjolla olevat sopivat kuntouttavat toiminnat, jolloin voi tulla tilanne, ettei toimintoja ole enää tarjolla (jollei pääse avolaitokseen). Suljetuimmilla osastoilla olevat ovat toimintoihin vaikeasti sijoitettavia, asuvat erillään usein omasta toiveestaan (pelkäävät väkivaltaa) tai heille ei löydy sopivaa osastosijoitusta - heille ei ole juurikaan toimintoja ja monet heistä joutuvat viettämään suuren osan tai suurimman osan päivästä sellissä. Sellin ulkopuolista aikaa tulisi kuitenkin olla vähintään 8 tuntia päivässä (CPT standardit, Prisons, kohta 47). Olemassa olevakin kuntoutus- ja vapaa-ajan toiminta voivat peruuntua valvontahenkilöstön puuttumisen takia. Tutkintavankien kohdalla tutkinnat kestävät monesti pitkään (useita kuukausia), eikä tutkinnan aikana ole mahdollisuuksia järjestää toimintoja.

Lähes 90 % vangeista on elämänaikainen päihdehäiriö (Joukamaa ym. 2010). Ostbaumin ja Tynin tutkimuksen mukaan (2015) vuonna 2011 vapautuneista vangeista 60 % arvioitiin olleen päihdekuntoutuksen tarpeessa. 22 % heistä oli osallistunut johonkin päihdekuntoutukseen ja 11 % akkreditoituihin kuntoutusohjelmiin (14 % oli ollut joko päihteettömällä- tai kuntoutusosastolla). Paikkoja päihteettömillä- ja kuntoutusosastoilla on yhteensä alle 10 % vangeista (2019). Päihteettömillä osastoilla tehdään päihdeseuloja, mutta ei välttämättä ole varsinaista hoitoa. Vankeusaikana on mahdollista sijoittaa vanki myös ulkopuoliseen päihdekuntoutuslaitokseen – käsityksemme mukaan määrärahat ovat olleet niukat etenkin tänä vuonna. Kunnat taas eivät juurikaan rahoita vankeusaikaista kuntoutusta.

Vapauteen valmistelua pystytään tekemään parhaiten valvottuun koevapauteen meneville ja avolaitoksista vapautuville. Suljetuissa laitoksissa on eniten haasteita vapauttamissuunnitelmien tekemisessä, erityisesti sakko- ja muut lyhytaikaisvangit vapautuvat usein ilman suunnittelua (sakkovangeista 59 % vapautui ilman suunnitelmaa vuonna 2019). Kaikista vapauttamissuunnitelmista runsas kolmannes (35 %) tehtiin verkostotyönä. Verkostotyö on paras tapa vapautua suunnitellusti ja varmistaa palvelujen saantia. On kuitenkin huomattava, että myös palveluihin pääsy kunnissa vaihtelee. Esimerkiksi tukiasumispalveluihin tai päihdelaitoskuntoutukseen pääsy riippuu kunnasta ja sen tarjoamista palveluista.

Myös Rikosseuraamuslaitos on itse tuonut julkisuudessa esiin resurssipulaa. Vankien kanssa tehtävään lähityöhön ei ole riittävästi henkilökuntaa. Tavoitteena on lähityön lisääminen valvontahenkilöstöä kouluttamalla. Lähityötä ei ole kuitenkaan ehditty jalkauttamaan, koska koulutukset ovat kesken. Rikosseuraamusalalle koulutettavien määrä on aikaisempien säästöjen vuoksi myös vähentynyt, mikä osaltaan vaikeuttaa pätevän henkilökunnan rekrytointia. Esimerkiksi juuri valmistunutta modernia ja laajalla yhteistyöllä suunniteltua Hämeenlinnan naisvankilaa ei ole voitu avata täysimääräisesti henkilökuntapulan takia.

Myös eduskunnan oikeusasiamies samoin kuin CPT ovat ottaneet kantaa henkilökuntapulaan.

Sanna Sunikka
Toimitusjohtaja